

Justis- og beredskapsdepartementet,
Lovavdelingen,
Postboks 8005 Dep,
0030 Oslo

Deres ref. 14/982 EP KKF/KTU/bj

Høringsuttalelse

NOU 2014: 1 Ny arvelov og høringsnotat om herreløs arv til frivillige organisasjoner

Uttalelsen begrenser seg til høringsnotatet om «herreløs» arv til frivillige organisasjoner.

Arvelovsutvalget synes å ha vurdert forslaget i mandatets punkt 3 bokstav g fortrinnsvis i form av opprettelse av et fond etter mønster fra svensk rett.¹ Utvalget fant ikke å kunne tilrå dette, blant annet på grunn av forventede kostnader til administrasjon. Den ordningen departementet foreslår, forutsettes ikke å medføre økte kostnader. Forslaget bør imidlertid vurderes nærmere, ikke bare i lys av utvalgets øvrige begrunnelser, men også i lys av andre argumenter.

Er forslaget best i tråd med grunnleggende legislative grunner for legalarv?

At det er behov for en regel som fanger opp «herreløs» arv, er klart. Når spørsmålet er hvordan en slik ordning skal være, bør svaret bero på samme slags vurderinger som for legalarveregler ellers. Det er i første rekke forestillinger om samhörighet mellom arvelatere og arvinger, og om hva flest mulig innen den aktuelle gruppe arvelatere ville ønsket.

Arvelovsutvalget konkluderte med at det neppe er mulig å finne frem til formål som alle ville være tilfreds med, hensett til at de aktuelle arvelatere vil være i svært ulike livssituasjoner. Det utvalget her løftet frem, gjelder altså arvelateres antatte ønsker, som er en sentral legislativ pilar for legalarv generelt. Denne dimensjonen av spørsmålet berøres vel egentlig ikke i høringsnotatet. Det fremholdes som viktig at formålet har bred tilslutning i samfunnet, men det legislative grunnspørsmålet om hvem man tror arvelatere flest i den aktuelle situasjon ville ha ønsket skulle arve, synes erstattet med hva som vil være et bredt akseptert formål.

Ifølge høringsnotatet er intensjonen at midlene skal gå til «nyskapende frivillig virksomhet til fordel for barn og unge, herunder barn og unge med nedsatt funksjonsevne». Forslaget har sin bakgrunn i at «[f]rivillige organisasjoner og frivillig innsats har spilt en betydelig rolle i oppbygningen av det norske samfunnet og har en bred oppslutning i befolkningen». Det kan nok diskuteres om «nyskapende frivillig virksomhet til fordel for barn og unge» har spilt en betydelig rolle i oppbygningen av samfunnet, og hvor bred tilslutning dette formålet har. Poenget i denne sammenhengen er likevel at å tilgodese et slikt formål ikke nødvendigvis er i tråd med hva arvelatere i den aktuelle arvelatergruppe ville ha ønsket. Det kan innvendes mot å la dette være retningsgivende for hva slags ordning man bør ha at det ikke er mulig å utpeke andre mottakere eller formål som har større treffsikkerhet. Innvendingen er likevel samtidig et argument for at formålet bør være bredere enn det som foreslås i høringsnotatet.

Et beslektet argument henger sammen med den foreslåtte måten å regulere problemet på: I lovteksten foreslås § 46 første punktum endret slik at formuen skal fordeles til «frivillige organisasjonar». Videre foreslås det en forskriftshjemmel i tredje punktum som gir kongen

¹ Se NOU 2014: 1 Ny arvelov s. 56, jf. s. 10.

fullmakt til å gi nærmere regler «om ordninga til fordeling til frivillige organisasjonar». Det foreslås altså ikke lovfestet at midlene skal gå til «nyskapende frivillig virksomhet til fordel for barn og unge». Dermed er det mulig at andre formål enn hva som angis i høringsnotatet vil bli tilgodesett; kanskje formål som ligger enda fjernere fra hva arvelaterne flest i den aktuelle arvelatergruppe ville ha ønsket. Dersom det ut fra slike betraktninger anses riktig med et bredere formål i retning av det samfunns- eller allmennyttige, bør det vurderes om ikke det ivaretas best av den eksisterende ordning der arv tilfaller storsamfunnet i form av staten, og fordeles til ulike formål sammen med statens øvrige, ikke-øremerkede inntekter.

Vil arv til frivillige organisasjoner komme i tillegg til statlige tilskudd?

Spørsmålet om å erstatte statens legalarverett med en annen ordning ble vurdert også da gjeldende arvelov ble forberedt. Hovedinnvendingen mot endring synes å ha gyldighet også overfor den endring som foreslås i høringsnotatet. Arvelovskomiteen hadde foreslått å opprette «Statens arvefond» etter mønster fra svensk rett, men departementet forkastet forslaget, først og fremst under henvisning til innvendingene fra mindretallet i komiteen.² Mindretallet – Ramndal og Robberstad – hadde pekt på behovet for samlet oversikt over statlige tildelinger, at det ville dreie seg om forholdsvis små summer, og at et fondsstyre neppe burde ta stilling til spørsmål om å gi avkall på arv. Mot den bakgrunn mente mindretallet at arven burde gå til statskassen, og at man i bevilgningene til formål som tjener barn og ungdom kunne ta hensyn til denne inntektsposten. Et arvefond til de nevnte formål kunne derimot «lett verta nytta til påskot for å yta for små løyvingar til dette på statsbudsjettet».³

Den samme mekanisme er det grunn til å advare mot dersom departementet går videre med sitt forslag. Selv om midlene ikke går inn i statskassen, men forslås kanalisert til «nyskapende frivillig virksomhet til fordel for barn og unge» gjennom av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, vil regjeringen kunne vise til ordningen som begrunnelse for å bygge ned eksisterende tilskuddsordninger eller redusere størrelsen på de årlige tilskudd. Midler som på denne måten frigjøres, vil kunne brukes til andre formål, eller til skattelettelser. Man risikerer altså det paradoks at reduserte statsinntekter gjennom opphevelse av statens arverett fører til ytterligere reduksjon i statlige inntekter, og ytterligere nedbygging av støtte til formålet.

Lovgivningstekniske spørsmål

Dersom departementet går videre med sitt forslag, bør det vurderes om uttrykket «sambuar» som er foreslått tatt inn i § 46 første punktum, skaper tilstrekkelig klarhet. I de overveiende praktiske tilfeller vil riktignok konteksten fjerne eventuell tvil, for «sambuar som arvar han» (det vil si arvelater) som «[ikkje] har ... gjort testament om arven», kan vel bare være samboer som arver i medhold av § 28 bokstav b. Slike samboere vil normalt ha (eller vente) barn sammen med arvelater, og således arve sammen med dem, eventuelt i tillegg til arvelaters særlivsarvinger eller testamentsarvinger. Slik § 28 bokstav b er formulert, kan det imidlertid tenkes at arvelaters samboer «har hatt» barn sammen med arvelater, altså at barnet/barna er døde eller adoptert bort før arvelaters død. Videre kan det tenkes at barn man venter da arvelater dør, fødes dødt. Dersom arvelater ikke har opprettet testament i slike tilfeller, vil samboeren like fullt bare arve 4 ganger folketrygdens grunnbeløp i kraft av § 28 bokstav b. Dersom arvelater heller ikke har slektsarvinger som arver resten, vil det etter

² Se Ot. prp. 1968-1969) nr. 36 Om lov om arv m.m. s. 114-115.

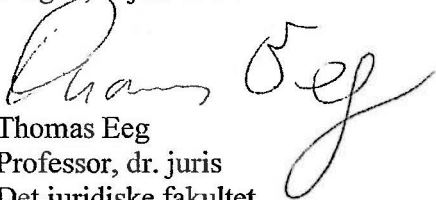
³ NUT 1962: 2 Utkast til lov om arv s. 145.

gjeldende rett være staten som arver det overskytende i kraft av § 46.⁴ Dersom bestemmelsen endres som foreslått i høringsnotatet, kan det nok være at i slike tilfeller vil departementet – som foreslått i nytt annet punktum i § 46 – etter søknad la det overskytende tilfalle samboeren. Det skjer imidlertid ikke automatisk, men nettopp etter søknad – som forutsetter kunnskap om ordningen – og etter en nærmere vurdering av om det skal regnes som et «særleg høve». Kanskje burde man benytte anledningen til å vurdere å endre § 28 bokstav b slik at samboeren arver alt dersom arvelater verken har andre legalarvinger som arver resten, eller har disponert over dette i gyldig testament.

I forslaget til lovteksten til nytt første punktum i § 47, benyttes formuleringen «[n]år det er slått fast at avdøde ikkje har arvingar, jf. § 46 ...». Det kan ikke ses at formuleringen er kommentert i høringsnotatet. Den kan åpne for tvil om det kreves en form for vedtak fra departementets side (som eventuelt skal kunne påklages som andre enkeltvedtak?), før det kan treffe avgjørelser som nevnt i forslaget til § 47. Dersom det *ikke* er meningen, synes ordene «det er slått fast at» å være overflødige, og altså muligens villedende. Dersom ordene sløyfes, bør muligens ordet «når» erstattes med «om».

Ut fra forslaget er det videre ikke klart om alle konsekvenser av å erstatte staten som legalarving med en ordning der mottakere *ikke* er legalarvinger, er vurdert. Eksempelvis er det ikke ut fra forslaget klart hvordan og overfor hvem arvepretendenter skal gjøre krav gjeldende, eller hva slags krav som kan gjøres gjeldende, der midlene allerede er fordelt. En mulighet er å innføre en ordning med et objektivt erstatningsansvar for staten. Det er uansett grunn til å vurdere om forslaget er tilpasset reglene om fraværende, forsvunne og uriktig forbigåtte arvinger samt foreldelsesreglene, dersom departementet går videre med det.

Bergen, 1. juli 2014



Thomas Eeg
Professor, dr. juris
Det juridiske fakultet
Universitetet i Bergen

⁴ Se nærmere Thomas Eeg, «Samboeres arve- og uskifterettslige stilling», Tidsskrift for familierettslige, arverettslige og barnevernrettslige spørsmål 2010 s. 25-59 (s. 42).